

הללוהו בתקע שופר

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א

דרשה לפני תקיעת שופר - ראש השנה תש"פ

מאוד ויחרד כל העם אשר במחנה" וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר וכו' וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק", "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" וכן "הללוהו בתקע שופר וכו' הללו בצלצלי תרועה".

קול שופר - קול תפילה

יש בשופר גם בחינה נוספת - קול השופר הוא קול תפילה, וכפי שמבואר ברש"י על הגמ' ר"ה כ"ו ע"ב מצות שופר של ר"ה בכפוף, כמה דכייף איניש דעתיה מעלי, ומבאר רש"י כמה דכייף בתפלתו פניו כבושים בארץ טפי עדיף וכו' הלכך בראש השנה דלתפילה ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין, חזינן שתקיעת שופר היא לא רק תקיעה אלא "תפילה". וכן במה שנחלקו בגמ' האם גנוחי גניח או ילולי יליל, היינו שקול השופר הוא בעצם קול התפילה של כל אחד ואחד, בשעת התקיעות נשמעת התפילה הפנימית של כל אחד, וכל אחד לפי הפנימיות הפרטית שלו.

תקיעת שופר היא התפילה והקול הפנימי של כל אחד ואחד, בקול הפנימי לא מדברים וגם לא מבקשים, זהו קול תפילה שיוצא מעומק הלב, בלי שום התערבות של הגוף, זהו הקול של הרצון הפנימי של כל אחד לפום דעותיה דליבא דיליה, אף שבכל דיבור ודיבור יש עקימת שפתיים דהוי מעשה, בקול השופר הגוף לא משתתף זהו קול ישיר של הנשמה, זהו קול של הנשמה. זהו קול שאי אפשר לשנות בו מאומה, כשאדם בוכה, לפעמים הבכי מגיע מסיבות שונות, מהתרגשות מכאב וכדומה, אך בקול השופר זהו הקול הפנימי של האדם.

הללוהו בתקע שופר

הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכינור, הללוהו בתוף ובמחול, הללוהו במינים ועוגב, הללוהו בצלצלי שמע, הללוהו בצלצלי תרועה, כל הנשמה תהלל יה הללויה. והעירו דכל הכלים מוצאים את קולם על ידי שמישהו נוקש בהם, ולמה דוקא בשופר הנוסח הוא "בתקע שופר" היה צ"ל הללוהו בשופר². ואפשר לומר שבשופר כל ההילול הוא לא הקול שיוצא מהשופר החוצה, אלא התפילה הנשמעת מקול השופר, והיא תפילה פרטית של כל אחד ואחד, ולכן ההלל לקב"ה אינו בקול היוצא אלא בעצם התקיעה "בתקע שופר".

קול השופר - קול חרדה

אחד הטעמים לתקיעת שופר היא לעורר את העם לתשובה ביום הדין הגדול והנורא, "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" [עמוס ג' ו'], השופר עניינו לעורר את העם וכמ"ש הרמב"ם [הלכות תשובה פ"ג ה"ד] אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עוררו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם.

וכן איתא בפסיקתא רבתי [פיסקא מ'] כך התקנתו לכם שתהיו תוקעים בשופר בראש השנה כדי שתהיו חרדים מתקיעת שופר להתקין עצמכם לתשובה³. ואכן החרדה מוטבעת בקולו של השופר. עוד מצינו במדרש [ילקוט שמעוני פרשת אמור] "עלה אלוקים בתרועה ה' בקול שופר" שבשעה שהקב"ה שומע את תקיעת השופר הוא עומד מכסא דין ועובר לכסא רחמים, נמצא שזמן התקיעות הוא זמן של דין.

קול שופר - קול שמחה

ומאיך מצינו בעשרת הטעמים לתקיעת שופר בראש השנה שמובאים בשם רבי סעדיה גאון, שהענין הראשון הוא שזהו יום המלכת הקב"ה, וכן עושין המלכים בתחילת מלכותם, שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום את תחילת מלכותו, וכן אנו ממליכים עלינו את הבורא יתברך שמו ביום הזה, וכן אמר דוד בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

וכן אנו מוצאים שבזמן תקיעת שופר צריכים להיות בשמחה, ועיין בתוספת מעשה רב [אות נ"ה] שהגר"א היה שמח למאוד בעת תקיעת השופר, כי כן אמר שצריך להיות ברוב שמחה וחרדה. ובכתר ראש [אות ק"ד] שצריך להיות בשמחה דוגמת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן אנו בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל העולמות שאנחנו עמו.

ובכל פסוקי השופרות חלק מהפסוקים מורים על החרדה וחלק על השמחה, "בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת" וקול שופר חזק

² ובזוהר שיש האומרים אותו לפני תקיעת שופר כתוב שיש לכיין הלב והרצון בקולות של השופר לחזור בתשובה.

³ הגר"י דיויד שליט"א ראש ישיבת פחד יצחק.

בכיה בראש השנה

מצות היום בראש השנה לתקוע בשופר שנאמר "יום תרועה יהיה לכם" ומתרגמינן "יום יבבא" עיין בגמ' ר"ה דף ל"ג ע"ב שדנו אודות שיעור התרועה, אמר אב"י בהא ודאי פליגי, דכתיב יום תרועה יהיה לכם, ומתרגמינן "יום יבבא" יהא לכוון, וכתיב באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא מר סבר גנוחי גנח, ומר סבר ילולי יליל. ומיד בסמוך איתא התם תנו רבנן מנין שבשופר - תלמוד לומר "והעברת שופר תרועה", ומובא בשם הגר"א¹ שהקשה מדוע הקשו בגמ' רק כאן מנין שבשופר והרי כבר נשנה וחזר ונשנה כמה פעמים שתקיעת ראש השנה היא בשופר, ותירץ הגר"א שהיתה הו"א שאפשר שיום יבבא פירושו שזהו יום שכל כלל ישראל מצווים לבכות, ועל זה שאלו מיד בסמוך מנין שבשופר והביאו את הפסוק "והעברת שופר תרועה".

וביאר הגר"א על פי זה את כל המו"מ שהיה בין נחמיה לכלל ישראל [נחמיה ח', ט'] ויאמר נחמיה וכו' והלויים המבינים את העם לכל העם, היום קדוש הוא לה' אלוקיכם, אל תתאבלו ואל תבכו, כי בוכים כל העם בשעמם את דברי התורה ובהמשך כתיב "והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדוש ואל תעצבו", ואחר כך נאמר "וילכו כל העם לאכול ולשתות וכו' ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם". והדברים צ"ב אמאי בתחילה בכו כל העם ואח"כ הפסיקו לבכות ועוד ששמחו ביותר שמחה גדולה, וביאר הגר"א שלעיל מינה כתיב ויקראו בספר תורת אלוקים מפורש, ודרשו חז"ל "מפורש" זה תרגום, וכל המעשה היה בראש השנה כמבואר בפסוקים שם, וממילא כיון שקראו בספר תורת אלוקים יום תרועה יהיה לכם וקראו בתרגום יום יבבא יהיה לכוון, הבינו שמצות היום בבכיה, אבל לאחר שנחמיה והלויים הסבירו להם שזה יום שמחה, הלכו לביתם לאכול ולשתות ולעשות שמחה גדולה "כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם".

ראש השנה - גילו ברעדה

אלא שאין זו סתירה, מתקיים בראש השנה "וגילו ברעדה", וכן מתבאר בדברי הרמב"ם בהלכות חנוכה פ"ג ה"ו "אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם הלל לפי שהם ימי תשובה ויראה ופחד ולא ימי שמחה יתירה". זהו יום הדין שיצריכים להיות בו באימה ובפחד, ומאידך זהו יום שמחה שבו ממליכים את הקב"ה. והשופר יש בו את שתי הבחינות גם בחינה של קול הגורם לחרדה ויראה ומאידך אותו

¹ ספר חרוזי פנינים לבי יצחק ראובן ארינשטיין [נדפס בקרקא שנת תרנ"ו, מובא בספר ארחות חיים על ספר כתר ראש הנדפס מחדש בהוצאת מכון ירושלים ח"ב עמ' צ"ה] ששמע מזקנו בשם הגר"א.

קול יש בו בחינה של המלכה. לאחר התקיעות אומרים היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמי אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים. והיינו שאנו מדגישים שזהו יום הדין.

שמחת הגוף ושמחת הנפש

שוש אישיש בה' תגל נפשי באלוקי [ישעיהו פרק ס"א], בטעם כפל הלשון "שוש אישיש" מבאר הרד"ק בשם אביו וז"ל כתב אדוני אבי ז"ל, בה' - במדת רחמים, באלקי - במדת הדין, ועל כן כפל שוש אישיש, ועוד כי כאשר זכר מדת רחמים הגוף והנפש שמחים, אך במדת הדין תגל הנפש שהיא עליונית ומקבלת יסורין יותר מהגוף.

שמחה, היא דבר יחסי שיש בו בחינות שונות בין הגוף לבין הנפש, בראש השנה יש לנו גם את השילוב בין שמחת הגוף ובין שמחת הנפש, ובשופר מתגלית שמחת הנפש הפנימית.

קול השופר משמיע לנו ומשמיע את קולנו

אכן יש בשופר כמה בחינות, השופר בא להשמיע לנו את המורא והפחד ולעורר אותנו לתשובה, הוא גם בא להשמיע את קולנו ואת תפילתנו, באותו קול שופר יש גם בחינה של המלכה, כיון שעיקר ההמלכה היא שאדם מכיר את מלכו ועצם זה שהוא עומד לפני המלך ומבקש ומתפלל וירא מפניו יש בה בחינת המלכה בצורה מושלמת, לכן אותו קול שופר יכול לשמש קול של המלכה, ולא רק בעצם הקול היוצא מהשופר אלא בזה שיש בשופר "תוקע" ולא רק כשאר צלילים היוצאים במינים ועוגב, יש כאן אמירה פנימית של המלכה הקב"ה מלך עלינו. בראש השנה לא צריכים לבכות, את הבכי הפנימי שלנו אנו מוצאים בקול השופר, אנחנו יכולים באותו שופר להיות כפופים להיות חרדים ויראים וגם להיות ממליכים, כיון שהכל תלוי ברעותא דליבא של כל אחד.

¹ ועיין בבאר היטב סי' תקפ"ד ס"ק ג' בשם האר"י ז"ל דכל מי שבוכה בר"ה וביוהכ"פ מעצמו בבכיה גדולה מאליו, אותה שעה דיינינן ליה בבית דין של מעלה ונפשו מרגשת ובא לו הבכיה מאליו, ועיין בהגהות על כתר ראש הנדפס מחדש שהביא מליקוטי הגר"א בכת"י שבר"ה אין לבכות רק אם מעצמו רוצה לבכיה, אבל ביום הכיפורים הוא מצוה לבכות בכל מה שאפשר. עוד הביא שם כעין זה בשם ספר אור חדש לגר"ש מאלצאן (כת"י) דאין מכך סתירה להנהגת הגר"א של לבכות בר"ה, דיש לחלק בין מביא את עצמו לידי בכי כגון החזנים שמשתדלים להביא את העם לידי בכי בפיוט בראש השנה יכתבון וכדומה, וזה אינו נכון, אבל מי שבוכה מעצמו מרוב דבקותו בקב"ה זה ודאי ידה טובה, וכ"כ בכתבי הצדיק רבי יוסף זונדל מסלאנט [עמ' קי"ג] בשם הגר"ח ענין לבכות בראש השנה, אמר שהולך בעצמו בתפילה מותר וכמו שכתוב ובכה תבכה [והיינו ממעשה דחנה שהיה בראש השנה].